

MARIA JUDITE
DE CARVALHO

:::::::::::::: Tolik lidí, Mariano

:::::::::::::::::: Nevyřčená slova

Tanta gente, Mariana: © Maria Isabel De Carvalho Tavares Rodrigues Alves Fraga, 1959
As palavras poupadas: © Maria Isabel De Carvalho Tavares Rodrigues Alves Fraga, 1961

Published with special arrangements with The Ella Sher Literary Agency

Vydání knihy podpořilo Ministerstvo kultury České republiky

Kniha vychází za výrazné finanční podpory
DGLAB/Culture a Camões, IP – Portugalsko

Text Doslovu byl podpořen programem
Výzkumného centra Univerzity Karlovy č. UNCE/24/SSH/026.

translation © Karolina Válová, 2025
doslov © Karolina Válová, 2025
předmluva © Urbano Tavares Rodrigues, 2018
cover © Hana Žižková – Hanele, 2025

ISBN 978-80-7511-839-4
ISBN 978-80-7511-840-0 (epub)
ISBN 978-80-7511-841-7 (pdf)

Předmluva

Sbírka povídek *Tolik lidí, Mariano* dopadla na apatickou portugalskou společnost konce padesátých let bez přehánění jako bomba a odhalila tak, se zraňující a místy až kousavou ironií, mnohé frustrace, potlačované bolesti a skryté zármutky portugalských žen vydaných napospas mužským rozmarům a „vybraným mravům" pokrytecké salazarovské morálky.

Sama Mariana nepláče, ale je schopná rozplakat leckterého čtenáře, mě nevyjímaje. Mariana je zosobněním utrpení a počátku tiché vzpoury, která předznamenává již zcela zřetelná slova pozdějších feministických autorek, jako jsou Natália Nunes, a především Teresa Horta, Maria Isabel Barreno a Maria Velho da Costa.

Tolik lidí, Mariano je velkolepé literární dílo, jehož výjimečnost se vyznačuje dusivým rozčarováním a důstojností jednání. Mariana ztělesňuje ženské osamění a také samotu, která je obžalobou a únikem před vírem hlasů, jež ji zraňují, a kterou název knihy *Tolik lidí, Mariano* tak přesně vystihuje.

To, co tato inovativní prvotina vetkla do téměř neposkvrněné bolesti, se jasněji vyjeví v následující sbírce povídek *Nevyřčená slova*.

Vskutku, to nevyřčené, ale naznačené, střežené tajemství je umně zasazeno do náčrtu slov, která se nevyslovují ale nastiňují, poukazují na záhadu, na krásu, na vrcholné umění povídkářky Marie Judite de Carvalho, jež později rozvinula.

V díle Marie Judite de Carvalho je také od samého začátku patrná poetika názvů, která souvisí s určitým básnickým rozměrem jejího psaní. Rozpoznáme ji v pulzujících dialozích a v úsporně hutných, nikoliv však suchopárných příbězích.

Tolik lidí, Mariano je neobyčejným introspektivním portrétem něžné, divoké a zároveň tajemné ženy, kterou jsem vždy hluboce miloval a obdivoval.

Urbano Tavares Rodrigues

Tolik lidí, Mariano

Přijela jsem teprve nedávno a na to, že jsem vůbec přijela, si vzpomínám velmi matně. Jasně si pamatuji jen muže, kterého málem srazilo auto, a taky ruce řidiče, jenž mě přivezl, bílé široké ruce s krátkými prsty téměř bez nehtů spočívající na volantu jako v písku mořem zapomenuté hvězdice. Dvě nedokrvené ruce. A přesto jejich majitel byl zcela živý. Dokonce vynadal stařík ovi, který se mu přimotal pod kola. Stejně jako já. Před nějakou dobou… „Kup si brejle! Tupoune jeden!" Starý pán vypadal zmateně, oči mu nesoustředěně těkaly. Jako kdyby byl kdesi daleko od ulice, po níž se jeho tělo belhalo, a kde se nyní zastavil a přijímal, aniž by je pořádně vnímal, urážky od řidiče a posměšky ostatních, kteří zastavili jen proto, aby se mu vysmáli. „Ztratil jsi řeč, co? Trochu jsi přebral, strejdo?" Stařík tam byl sám, tak zoufale sám!…

Je to pravda, že jsem byla u doktora? Opravdu jsem vyšla z domu? Ale všechno se to přece stalo. Stále vedle mě leží taška a na klíně mám šest let starý klobouk, na němž jsem si až dnes všimla dvou děr od molů a směšného peří na pravé straně.

Klobouk, který mi nesluší, stejně jako já neslušíím jemu. Jak by to tedy mohlo být jinak?

Svět je najednou směsicí podivných věcí, které vidím poprvé a jež se objevují s nečekanou intenzitou. Broskvoň na dvoře co nevidět rozkvete, staré rozlámané křeslo, na němž obvykle sedávám, postel s květinovým motivem, která patřila matce paní Glórie. Chvějící se obrazy, jež se nakonec ponoří do moře mých slz.

Je tolik věcí, na které jsme nikdy nemysleli, jednoduše proto, že jsme na to neměli čas! Na naději, třeba. Kdo by obětoval pět či deset minut rozjímání o naději, když je může využít mnohem účelněji čtením románu, telefonátem s kamarádkou, návštěvou kina nebo sepisováním úředních dokumentů v práci? Přemýšlet o naději, jaká bláhovost! Až se tomu člověk zasměje. O naději... Vždycky se nějaká najde... A usazuje se jako písek v záhybech a lemech duše. Plynou roky, míjí životy, přijde poslední den, poslední hodina, poslední minuta, a tehdy se naděje zjeví, aby učinila beznadějným to, v co jsme doufali. Aby to, co už tak bylo trpké, učinila mnohem trpčím. Aby věci zkomplikovala.

Specialista se mě zeptal, zda mám rodinu. Odpověděla jsem, že ne. Vypadal mírně zklamaně, jako by právě má samota byla tím nejpodstatnějším detailem všeho, co se ke mně chystal za chvíli pronést, šlo o první výmol na jinak rovné cestě mého případu. Pátravě se na mě díval a v ruce měl výsledky lékařských testů. „Opravdu nikdo?“ naléhal, jako by chtěl probudit mou dobrou vůli. Zavrtěla jsem hlavou a on se i přes vážný pohled pousmál do zrcadla s béžovým rámem, které odráželo jeho načervenalý zátylek. Peří na mém klobouku se pohnulo zprava doleva. V té chvíli mě, nevím proč, přepadl silný pocit studu kvůli tomu ošuntělému peří. Řekl: „Dobrá...“ Nakonec znovu pročítal výsledky. K čemu bylo celé to divadlo? Možná jen nevěděl, jak začít... A přitom, co jiného by měl vědět? K čemu je vlastně praxe? Tak proč s tím vším tolik otálet? Snad se mi chtěl věnovat ještě

pár minut… Možná. Už při vstupu jsem zaplatila pět set escudů, a že to bylo pro mě těžké dát dohromady pět stovek, půvabné recepční s tváří jak z plakátu, se sněhobílým pláštěm a s úsměvem tak naučeným, že vzplál a hned zhasl jak sfouknutý plamínek sirky. Zhasl, protože už nebyl potřeba. „Pan profesor zde ještě není, prosím, posaďte se…“ Možná to nebylo tak vážné, jak naznačoval ten druhý doktor tím svým mlčením, s polopravdami, které maskoval za povzbuzení, a s příliš důvěrným, spokojeným a naprosto falešným smíchem. Kdo ví? Vlastně…

Ještě tu byla naděje.

A znovu ten červenobílý úsměv, velké, řasenkou zdůrazněné oči slečny recepční:

„Paní Mariana Toledo!“

Náhle jsem před sebou měla samotného velkého Cardénia Santose, který znovu luštil ta složitá slova se zvýrazněnou předposlední slabikou, ona tajuplná čísla, šifry smrti určené jen zasvěceným. Přistihla jsem se, že mu hledím upřeně do obličeje, jako by to bylo důležitější než všechna slova, která se chystal pronést, slova podobná závoji zahalujícímu pravdu. Tvář kulatá jako měsíc v úplňku, hladká a narůžovělá, se dvěma malýma pronikavýma očima utopenýma v měkkém mase. Nic víc, jen tvář dobrého lékaře, jednoho z těch vzácných géniů, kteří nikdy v životě neudělali chybu v diagnóze. Nikdy. Tedy, pokud je mi známo.

Řekl: „No, váš případ není beznadějný, právě naopak… Tedy, co je potřeba…“

Ale já jsem nepotřebovala vědět nic víc. Vydolovala jsem ze sebe další úsměv a snažila se ho vlákat do pasti, kterou jsem si doma připravila.

„To je dobře, mám už naplánovanou cestu. Chybí mi jen lístek a nechtěla jsem ho kupovat předčasně, dokud k vám nezajdu.“

Cítila jsem jeho rozpaky. Bylo mu všechno jasné, aniž se na mě podíval, obnošené sako, peří na klobouku, zaprané spodní prádlo a ten můj opuštěný výraz.

„Ne, to si nemyslím, že by bylo vhodné“, řekl nakonec navzdory všemu.

„Pane doktore, jsem statečná ženská. Kolik času mi zbývá? Samozřejmě bez hospitalizace. Jestli nejsem nakažlivá, chci zemřít doma. Tedy v domě, kde teď bydlím.“

Nebyl dostatečně ve střehu, takže ho má slova zasáhla jako kulka. Chvíli se samozřejmě ještě bránil. Zasmál se. A já k němu v tu chvíli pocítila velký obdiv, protože v tom smíchu nebyla ani stopa falešnosti.

„K nějakému konci vám zbývá ještě minimálně polovina cesty. A vy si hned myslíte, že umíráte…“

„Prosím vás, doktore. Je to velmi, velmi důležité. Netušíte, jak moc. Na žádnou cestu se nechystám. Stačí se na mě podívat… Vypadám snad jako někdo, kdo cestuje? Když je člověk tak sám jako já, bez nikoho, nemůže se dostat do situace, kdy mu ostatní lžou. Je třeba, abych byla připravená.“

Neochotně začal:

„Nuže…“

Pak mi krkolomnými odbornými výrazy vyjevil vznešenou pravdu. Když jsem vstala ze židle, měla jsem pocit, že stojím tváří v tvář smrti.

A naděje, nezdolná naděje, která přetrvává navzdory všemu, na mě křičela, že to přece není možné. Možná se spletl, kdo ví? Každý může chybovat, i profesoři na lékařské fakultě. Nesmysl, jak by se mohl splést, když má všechna ta čísla z testů a rozborů, jasná a zřetelná. A co omyl v laboratoři? Nebyl by to přece první případ. Vzpomínám si, že jsem kdysi něco podobného četla v novinách… Ale kdepak, vše sedí, to, co řekl lékař, i to, co je napsané. Jen naděje, která se nechtěla vzdát, se chytala každého stébla, včetně toho nejchatrnějšího a nejlámavějšího.

Ale dnes je dvacátého ledna a za tři nebo čtyři měsíce začnu očekávat smrt.

Cítím se osamělá, víc než kdy jindy, i když jsem vlastně osamělá byla vždycky.

* * *

Jedné noci, když mi bylo patnáct, jsem zjistila, že pláču. Už ani nevím, co mě tehdy tak rozlítostnilo, vše se zdá tak dávno, ztracené a svázané bílou stužkou minulosti. Pamatuji si jen, že otec něco zaslechl, vstal a tiše se posadil na okraj mé postele. Hladil mě po vlasech a chtěl vědět, co se děje.

„Tati, jsem tak sama. O nic víc nejde. Plakala jsem, protože jsem sama, a připadá mi... Je to hloupost, že? Teď jsem sama! A co ty?"

Pokusila jsem se zasmát a schovat se, litovala jsem své otevřenosti, ale on se nepřidal, čímž se vyhnul záchvatu vzteku, který mě popadl následující den. Nesmál se, a když konečně promluvil, jeho hlas byl mile tichý, téměř smutný. „I ty jsi to zjistila," pronesl jemně. „I ty jsi to zjistila. Jsou lidé, kteří žijí sedmdesát nebo osmdesát let, i víc, aniž by si to někdy uvědomili. Ale ty ve svých patnácti... My všichni jsme sami, Mariano. Sami, a kolem nás je tolik lidí. Tolik lidí, Mariano! A nikdo pro nás nic neudělá. Nikdo nemůže. A kdyby mohl, stejně by nechtěl. Ani naděje."

„Ale ty, tati..."

„Já... Lidé, kteří jsou součástí tvého světa, nejsou součástí mého. Možná, že někteří z nich jsou vlastně týmiž lidmi, ale i kdyby se potkali, nepoznali by se, a to ani podle tváře... Jak si máme pomoct? Nikdo nemůže, holčičko, nikdo..."

Nikdo nemohl.

Ani můj otec, který, chudák, zemřel pár měsíců poté. Ani později António a pak Luís Gonzaga. Můj život je jako kmen stromu, z něhož postupně opadaly všechny listy, a poté, jedna

po druhé, i všechny větve. Nezůstala ani jediná. A teď strom uschne, protože už v něm neproudí míza.

* * *

Služebná Augusta tráví dny tím, že zhluboka vzdychá, její vzdechy jsou obrovské a zaoblené. Pak vykřikne: „Kéž bych umřela!" Ale je to statná a zdravá žena, velmi veselá, s neskrývaným obdivem k policistům. Její vzdechy nedávají smysl. Nemá, na rozdíl ode mě, noční můry plné temnoty a těžké hlíny. Neví, a i kdyby věděla, považovala by za dětinské úvahy o červech, kteří jednou vzejdou z jejího těla, aby ji pozřeli. Na rozdíl ode mě neviděla tu hromadu hlíny na otcově hrobě. Hlínu vykopanou z vedlejších hrobů. Toho otce, který mě ještě před pár měsíci hladil po vlasech teplou dlaní. Nikdo nemůže pomoci, holčičko, nikdo nemůže.

Nevěřila jsem mu, protože jsem byla děvče a očekávala jsem od života příliš. Tolik, že si už ani nepamatuji, co všechno. Cítila jsem se sama, ale věděla jsem, že to tak nebude navždy. Byla jsem si tím jistá. Když jsem o pár let později odešla z internátu, začala svobodný život a potkala Antónia, pomyslela jsem si, že otec nevěděl vůbec nic. Vlastně si ani nevzpomínám, že bych na něj myslela. Na přemýšlení o mně a o Antóniovi nebyl čas. Čas mi protékal mezi prsty a já se ho snažila zachytit.

Prožili jsme pár těžkých let. Tchán s tchýní s naším sňatkem nesouhlasili a dělali, jako bychom neexistovali, což pro ně bylo snadné, protože žili na venkově.

Nyní, když spolu se mnou odejde z mého nitra všechno jako sobectví, zášť, malé i velké nenávisti, chci věřit, že měli pravdu. Nebo jim alespoň porozumět. Možná – kdo ví? – bych také nechtěla, aby se Fernandinho oženil s obyčejnou písařkou bez peněz a konexí, která nebyla ani krásná, ani dobře stavěná, ani nijak výjimečná. Kdo ví, čeho všeho bychom byli schopni, v mysli i v činech, kdyby se okolnosti, byť jen o vlásek proměnily.

Kdyby se, například, můj syn stal mužem. Kdybych bývala byla bohatá jako Antóniovi rodiče. Peníze dokážou lidi podivuhodně proměnit! Ti, kteří byli zlí skromně a potají, se stanou zlými okázale, jakmile zbohatnou. Stanou se agresivními, stanou se lhostejnými. A všechno jim projde...

Šest let jsme žili v podkrovním bytě v ulici Rua das Pretas. António učil matematiku na dívčím gymnáziu u Andaluského náměstí a po večerech ještě doučoval. Já jsem psala na stroji a čas od času jsem přeložila nějaký text. To, co jsme spolu vydělali, a několik akcií, které mi prozíravý otec zanechal, nám sotva stačilo na to, abychom neumřeli hlady a dokázali splácet půjčku na nábytek.

Někdy jsme se večer procházeli třídou Avenida da Liberdade přes celou Baixu až k řece. Za slunečných dnů tam u zábradlí postávaly děti, očarované pohledem na lodě, nebo se radostně honily za holuby. A já, náhle nešťastná, jsem říkala Antóniovi: „Možná se příští rok všechno zlepší. Můžeme mít i miminko, nemyslíš? Tak moc bych chtěla...“

Odpovídal, že ano, že se možná vše obrátí k lepšímu. A tiskl mě k sobě.

Měli jsme mít dítě a odjet do Paříže. To bylo jasné, že? Někdy se ale rozzlobil, když pomyslel na statky v Gouveie, domy ve Viseu, na zlaté pruty, které jeho rodiče drželi zamčené v trezoru banky.

„Až se dítě narodí, bude se jmenovat Fernando, ano? Tak se jmenoval můj otec...“ řekla jsem mu jednou.

Nuceně se usmál, jen aby se usmál.

„Dobře, drahoušku, jak jen chceš.“

Oči mu svítily nezvykle jasně.

Život je zvláštní věc. Jednoho dne zemřela Antóniova matka a my jsme jeli do Gouveiy na pohřeb. Jeho otec byl zničený, zdrcený tou smrtí, nikdy si nemyslel, že by se to mohlo stát. Objímal syna, v slzách nás oba prosil za odpuštění. I on se

najednou cítil sám, a připadalo mu to tak strašné, že se začal dožadovat přítomnosti těch, které dříve odmítal (byl to hrubián, ke vzteku mu stačila pouhá přítomnost živých bytostí). Žadonil a hned začal navrhovat, pochopitelně, něco jako zálohu, aby měl jistotu, že nebude podveden. Ten starý vesnický chytrák! Několik tisíc réisů jsme měli utratit v Paříži, což byl Antóniův sen. Poté něco na pěkně zařízený dům, kde, jak doufal, bude mít svůj pokoj. Všechno to líčil, a přitom se na mě vítězoslavně díval, protože si myslel, že právě tohle jsou i moje sny. Usmívala jsem se a nic neříkala. Usmívala jsem se, protože jsem myslela na maličkého Fernanda.

Měkká. A znechucená sama sebou, jako bych se právě ochutnala. Kousek chleba, který po dlouhém žvýkání naprosto ztratí chuť. Chutnat jako já, jako moje vlastní šťávy. Vyplivla jsem se s odporem na postel a zůstala tu, rozlitá, roztříštěná. Je to stav mysli mezi klidem a zoufalstvím, s nádechem lehké úzkosti. Někdy mám z této samoty strach větší, ohromnější než kdy dřív. Kamkoli se obrátím, najdu jen samu sebe. Ale už jsem se viděla tolikrát, až mi došlo, že už si nemám co říct. Už nic.

Občas cítím strach, ale pokoj mě ochraňuje. Když jsem před chvílí zavřela dveře, udělaly jiný zvuk než obvykle, nevisely ve vzduchu, ale zastavily se v tichu jako tečka na konci věty. Čas se také zastavil. Ručičky na hodinách se sice pohybují, ale všechny hodiny jsou stejné. Zmizely ty, které byly určeny k jídlu, ke spánku, ke konverzaci s druhými, k práci, kdepak jen asi všechny jsou, zmizely i ty hodiny, které byly výhradně moje. Teď mi sice patří všechny, ale už je nevnímám. Zůstala jen noc se dnem, ale ráno už není začátkem, neohlazuje hrany věcí. Všechno se zastavilo. Dokonce ani auta projíždějící ulicí, ani hlasy zvenčí, nic už se mě netýká. Ani déšť dopadající na sklo, protože jeho zvuk se proměnil v ticho.

Jsem ve svém pokoji. Už není temný a definitivně ztratil ten zápach nemytého těla, jež se už nepotí kvůli nedostatku šťávy,

i ten zápach starého papíru a mravenců, ten, jaký mívá spousta starých žen a jakým čpěla tahle domácnost v prvních dnech. Byl to pach, jenž mě doprovázel, obklopoval mě i venku, pronikal mi do nosu i do úst, a jistě mě neopustil po všechny ty roky, jen už ho nevnímám. Pokoj postupně přestal být hrozivý. Musela jsem se teď kolem sebe pozorně rozhlédnout abych znovu spatřila ten nízký strop s velkýma očima opadaného štuku, které se na mě stále dívaly, které mi tížily ramena, ty staré ošklivé kusy nábytku, ta květovaná tapeta, na niž je paní Glória možná až příliš hrdá.

Někdy se objeví s kupou zdrobnělin, které ji zrovna napadnou. Proč si prý nevyrazím na procházku? Nechtěla bych, aby mi něco přinesla z ulice? Co se trochu rozptýlit? Je tak krásný den, sluníčko tak příjemně hřeje…

Ale já a vyjít ven? A co když potkám někoho známého? Už je slyším, jako by stáli přede mnou. „Ach, děvče, jak jsi pohublá a bledá. Měla bys zajít k lékaři. Proč nejdeš k Tomu a k Tomu? Je skvělý, ani nevíš jak.“ A pak vyjmenuje celý růženec zachráněných duší od Toho a Toho. Nebo: „Téměř jsem vás nepoznala, víte? Podívejte se, dejte se dohromady, dokud je čas. Vzpomínáte si na Tu a Tu? Začala být taková zažloutlá, bez síly… Když šla k doktorovi, už bylo pozdě. Nic se nedalo dělat. Chudák, teď je na hřbitově v Lumiaru.“ Nebo na hřbitově v Alto de São João. Nebo v Prazeres.

I kdyby nevěděli, i kdybych jim neřekla, že umírám, jistě by mě litovali. Lidé se rádi litují, a ještě raději litují druhé. „Jsi nemocná, drahoušku, říkám ti to. S takovým obličejem… Kolik jsi zhubla? No to je hrůza, tohle…“ A jistě by měli ten pomstychtivý výraz bez jakéhokoli údivu, ten, který mívají skutečně nešťastní nebo melancholičtí lidé (což je téměř každý), a dokonce i ti nejcharakternější, takzvaně dobří, jej někdy nedokážou zakrýt. „To jsou věci, co se dějí, musíš být trpělivá. To já například…“

Ale mně je úplně jedno, kdo co zažil. Je mi úplně ukradené, co si lidé myslí.

Nejhorší ze všeho jsou noci. Dlouhé. Nekonečné. Plné přízraků. Někteří duchové jsou staří, i když se objevili nedávno, téměř bez obličeje a hlasu, jiní jsou ještě mladí, byť umřeli již před dávnou dobou, ale mají éterická těla, jejichž rozklad zatím nezačal a nejspíš ani nezačne, i když čas běží. António, Luís Gonzaga, i Estrela, samozřejmě. Estrela se objevuje častěji než všichni ostatní. Myslím na ně proti své vůli, dokonce i když se je bolestně snažím ze své mysli vypudit. Přesto přicházejí a pomalu se usazují. Vidím je tak, jak jsem je viděla dřív, ale i tak, jak si je nyní představuji. Všichni šťastní, nesmírně šťastní, poté co mě vymetli ze svých životů jako obtížný bezvýznamný hmyz, který je jen obtěžoval. Vymetli? Dobře vím, že ne. Jestliže můj život měl být takový, co mohli dělat? Bolí mě pouze to, že být šťastní se jim podařilo jen na můj úkor. Byla jsem to já a moje mlčení, co jim umožnilo všechen ten klid. Jediné slovo by stačilo. Jediný výkřik, jedna slza. Jenže nic z toho jsem ze sebe nedokázala dostat. Nyní už je pozdě, protože se blíží smrt. Bylo by pozdě, i kdyby ještě nepřicházela.

Naštěstí se v Portugalsku dá koupit spánek bez lékařského předpisu. Jedna, dvě, tři tuby spánku. Kdyby to bylo v Paříži... *L'ordonnance s'il vous plaît... Interdit, Madame... à cause des suicides, Madame... à cause des suicides, Madame... À CAUSE DES SUICIDES, MADAME...*[1]

Ta vzdálenost, odkud ke mně onen hlas přichází! Tak jasný. Tak autentický. Z doby před šesti, osmi lety? Myslím, že ta lékárna se jmenovala Heudebert. Nebo to byla Saint-Michel? Ležela po levé straně bulváru, kde se sestupuje k Seině. *Je vous l'ai déjà dit, Madame. C'est impossible. Je regrette.*[2]

---

1 Předpis, prosím...
Zakázáno, paní...
kvůli sebevraždám, paní...
kvůli sebevraždám, paní...
KVŮLI SEBEVRAŽDÁM, PANÍ...

2 „Už jsem to řekl, madam. Není to možné. Je mi líto."

Toulala jsem se ulicemi. Začal padat jemný, studený déšť. Vstoupila jsem do Biardu, protože jsem si najednou vzpomněla, že jsem nejedla od předešlého dne, což mi přišlo dost podstatné. Pak jsem sešla po schodech do metra, ale nepamatuji si název stanice. Nevím ani, na jaké stanici jsem znovu vystoupila. V každém případě jsem byla tam dole hodně dlouho, hodinu nebo dvě. Navečer bylo metro plné lidí. Dav mě unášel s sebou, což bylo pohodlné, volil cestu za mě. Nejlíp to snad věděla ona pulzující noc, která se řítila kupředu a sama nevěděla kam. *Dubo... Dubon... Dubonnet...* Noc končila. Barbès nebo Place Clichy? Jezte těstoviny Lustucru... Děti milují Bananii... Marignan – Milenci z Benátek... Dva koridory, kterými mě tlačili, a zase noc. Nevycházíte? Pak dovolte... pusťte mě... dovolte... Dívka vedle mě četla *Confidences*. Je zvláštní, jak přesně si pamatuji její tvář, jako by to byla velmi blízká známá. Prášek Omo nejen vypere, ale i vybělí... Jean Marais se chystá políbit nehybný profil plakátové slečny s dlouhými světlými vlasy... Pánové, holte se žiletkou...

O pár dní později jsem si šla zařídit víza, abych se mohla vrátit do Lisabonu. António trval na tom, že půjde se mnou.

Několik hodin předtím byla noc, chladná únorová noc, kdy se světla rozlévala po mastném asfaltu bulváru a neonové nápisy tvořily před kinem a kavárnami svítící louže. Vzduch byl lehce zamlžený, zdálo se, že město dýchá. Vešli jsme do hotelu Royal. Už tam byl náš přítel z Lisabonu, Costa, který měl stipendium od Recherches Scientifiques, skupina jeho brazilských přátel a také jedna portugalská žena, kterou jsem neznala. Jmenovala se Estrela Vale a byla sochařkou. Zpočátku jsem jí nevěnovala pozornost. Po chvíli jsem si ji začala prohlížet, k čemuž mě přiměl Antóniův, pro mě zcela neznámý, soustředěný pohled. Byla drobná a štíhlá, s kulatou hlavou pokrytou hustými černými vlasy sčesanými do hladkého účesu. Jemné nevýrazné rty si obkroužila konturou cyklámové barvy. Měla hluboký výstřih a mateřské znaménko vysoko na běloskvoucím krku. Mluvila hodně, ale pomalu, jako

by jednotlivá slova ještě formovala v ústech, a činila tak s nezměrnou pečlivostí.

Začátek všeho nebyla přítomnost, pohled ani rozhovor. Byla to slova, bez příčiny a možná právě proto nevyhnutelná. Je zvláštní, jak jistá jsem si tím hned byla. Běžná slova, nevinná jako tisíce jiných, pronesená jen proto, aby se rozpustila v čase a byla zapomenuta. Tahle mi však utkvěla v paměti. Všichni mluvili. Apollinaire, jak úžasný básník! Četli jste jeho Alkoholy? Julinha Reis, znáte ji? Ano, Julinha Reis... Najednou se všichni ponořili do „brazilského" rozhovoru, kde se snažili zjistit, zda jedna konkrétní osoba byla opravdu vdaná. Estrela si přiložila sklenici bílého portského ke rtům. António na ni hleděl, zapomněl na své pivo. A pak v jednu chvíli řekl něco hlasem, který jsem nepoznávala:

„To vaše mateřské znaménko je krásné. Vypadá jako květ unášený větrem."

Velmi mě překvapilo, jak neantóniovská věta to byla. Vždycky přece nazýval věci pravými jmény. Opravdu to byl António, kdo tohle pronesl?

Žena si položila ruku na krk, aby uchopila květ, který, jak se zdálo, na ní vykvetl, a začala se bezdůvodně hlasitě smát. Smála se, jako by byla naplněná šťastnými okamžiky, které k lidem občas přicházejí, a když pak zase stejně nečekaně zmizí, zanechají po sobě hořkou pachuť a temný podmračený pohled. Ale co já vím, co si Estrela myslela, co cítila... António ji dál pozoroval a vypadal, že zapomněl na všechno a všechny. Smála se, hodně se smála. Ještě teď slyším její tajný kradmý smích, který tiše vřel, aniž by přetekl.

Proč si tu noc pamatuji tak jasně? Hlasy ostatních tryskaly, překrývaly se, šlapaly po sobě, všechny toužily překřičet ostatní, tedy hlásat pravdu. Já pořád slyšela Estrelin přidušený smích.

Kolem jedné hodiny začal vyprávět obtloustlý Brazilec s měkkými rysy v obličeji (jak jen se jmenoval?), mluvil hlasem

melancholickým po vypité whisky, plným přeslazené něhy, které se nemohl zbavit, protože v Curitibě nechal rodinu. Rozpovídal se o své ženě (říkal jí „moje paní“) a o dětech, údajně překrásných, a upřeně, jako by se to nějak nabízelo, se díval Simone do přehlubokého výstřihu, který sotva zakrýval špičky ňader. António mluvil s Estrelou, ale tak potichu, že jsem ho nemohla slyšet. Ti ostatní, nepozorní a zvlášť lhostejní k cizím příběhům, dál vedli konverzaci na nahodilá témata, v ústech pracně převalovali alkohol a různá banální slova, která jim v tuto hodinu ještě zbývala.

Vraceli jsme se natěsnaní do Renaultu, který patřil snědému Brazilci, a ve Fordu Vedette, který řídila Simone. Při řízení trhala volantem, couvala skrz staré mrtvé město, ztrácela se v úzkých uličkách, stejně jako na širokých bulvárech. Simone si je ostatně pletla i ve dne, protože podle ní byly všechny stejně šedé a nevzhledné. Neměla Paříž ráda. Souhlasila, když jí někdo řekl, že se tam najde pár dobrých věcí. Nikdy by netvrdila opak. Tehdejší noční život byl okouzlující. O tom žádná... Jen ať jí nikdo nevykládá o módě a eleganci (Brazilky z Ria se podle ní se oblékaly mnohem lépe), ani o francouzské kuchyni nebo o krásách Paříže. Jakých krásách? Byla znechucená, opravdu znavená, drahoušková, z bifteků, smažených hranolek a špíny. Její oči, tak černé, že snad neměly ani duhovku, poskakovaly v malém obdélníkovém zrcátku. Jemné ruce s rudě nalakovanými nehty netrpělivě svíraly volant, protože Simone opět špatně zabočila.

„Rio de Janeiro, to je něco jiného,“ řekla najednou zasněně. „Jen si představte to moře, Etelvino, což? Vzpomínáš? To obrovské moře, co nikdy nekončí?“

Na zadním sedadle, po mé levici, se zableskly zuby Etelvina Cruze, doslova pročísly noc.

„Tak proč jsi sem vůbec jezdila?“ ptal se hlasem omámeným whisky. „Proč nenastoupíš do prvního letadla nazpátek? Přijela sis sem jen stěžovat? To už je nemoc, moje milá.“

Mluvili dál, najednou jsem byla sama. Tak sama, že se ve mně znovu, po mnoha letech objevila touha plakat. Ale tentokrát nebyl nikdo, kdo by mě pohladil po vlasech. António sice seděl vedle mě, ale já věděla, že přijel s Estrelou v autě tlustého Brazilce, teď už si vzpomínám, jmenoval se Garibaldi.

Simone začala zpívat. Měla hluboký, sametový hlas a její písně byly téměř vždycky smutné. Vyprávěly o očích bezvěrců, o kocovině, o očích podobných přístavům, v nichž za nocí ztroskotávají lodě, o očích hlubokých jako laguny, ve kterých muži navždy zmizí. Její hlas se táhl, stékal, ne a ne umlknout.

Costa, který seděl vedle ní, ji požádal o veselejší píseň. Tahle mu připadala příliš ponurá. Simone prudce zavlnila svou indiánskou, černou hladkou hřívou. Prý to nejde. Alkohol ji rozesmutňuje, a nedá se s tím nic dělat. Dokonce ji to trápí. Jednou prý byla tak smutná, že si chtěla vzít život a spolkla šest tablet barbiturátu Gardenal. Neznala prý nikoho, kdo by byl takový jako ona. Jandira, ta světlovlasá dívka u dveří, pevně přimáčknutá ke Costovi, přiznala, že opravdovou chuť života začíná cítit až při čtvrté skleničce whisky. Navrhla, že zakončíme noc v jednom baru na Montparnassu, který má otevřeno celou noc. Simone zastavila auto, aby ostatním oznámila nový nápad, a za chvíli jsme už seděli u dalšího stolu. António se posadil vedle Estrely a znovu s ní začal hovořit tichým hlasem. Simone, se sklopenými víčky, působila dojmem, že smrt považuje za jediný lék na život.

Je zvláštní, jak si vybavuji všechny detaily té noci. V jednu chvíli začala Jandira zpívat sambu a António šel tančit s Estrelou. Měli obličeje těsně u sebe a jejich těla se zdála splývat v jedno. Nemluvili. Simone najednou zvolala s výrazem, že ji právě cosi osvítilo: „Dala bych všechno za pořádnou brazilskou feijoadu."

Etelvino odpověděl: „No to jo. Je tu jedna restaurace, kde ji podávají.

„Fakt? To snad ani nemůže být pravda!“

„Jo. Salustiano mi říkal, kde to je, ale nedával jsem pozor. Teď to asi těžko zjistíme, protože někam odcestoval.“

António a Estrela se vrátili ke stolu. Etelvino rytmicky třásl krabičkou zápalek.

„Dám si malé pivo.“

To jsem pronesla já. António řekl:

„Už jsi toho vypila dost. Zase se opiješ. Víš, že to nezvládáš.“

Kopla jsem do sebe pivo. Pak další. A další. Všechno se proměnilo. Lidé se náhle zdáli mnohem milejší. Měla jsem chuť je obejmout. Ona něha, která ve mně začínala růst vůči Estrele, byla tak silná, že jsem se málem rozplakala. Právě tehdy jsem si všimla toho šedivého, nezvykle hrubého vlasu a nedokázala jsem se soustředit na nic jiného. Estrela se na mě taky upřeně zadívala, nejspíš proto, že moje opilost jí poskytla svobodu. Pak se pátravě zadívala na Antónia. Jak se tenhle muž mohl oženit s takovouhle ženskou? Bylo snadné číst její myšlenky plné překvapení, které se jí společně s pichlavými pohledy objevovaly ve svislé vrásce mezi vytrhaným obočím. Naklonila jsem se přes stůl a ukázala na ten její vlas.

„Počkej, já ti ho vytáhnu, ty sama by sis mohla vytrhnout i jiný a ten ti pak bude chybět. Nemáš jich zas tolik.“

Byla to těžká slova, jako bych je musela přežvýkat. Ale vyšla. Nastalo tíživé ticho, přerušené nervózním smíchem Jandiry. Poté mi António pomohl vstát, oblékl mi kabát, omotal mi šátek kolem krku a řekl ostatním, ať se kvůli nám netrápí. Číšník upřesnil, že taxíky stojí nedaleko.

U dveří jsme se minuli s prodavačem biblí, který právě vcházel. *Rappellez-vous de la vie eternelle*.[3] Usmála jsem se na něj jako na milého podivína, a ještě jsem se otočila, abych zamávala Estrele,

3 Myslete na život věčný.

se kterou jsem se, a to si pamatuji naprosto přesně, tehdy cítila na stejné vlně.

Myslím, že jakmile se rozplynuly alkoholové výpary, tedy druhý den ráno, začala jsem přemýšlet o sebevraždě. Což neznamená, že bych se k ní odhodlala. Ani zdaleka. Skutečných sebevrahů je velmi málo, ti o tom nemluví a dřív nebo později to skutečně udělají. Ti druzí, kteří o tom mluví celý život, nejsou nic jiného než vyděrači smrtí. Zabiju se, protože jsem zjistila, že jsi milenec té nebo té. Opustíš-li mě, zemřu. Většinou jsou úspěšní, protože lidská důvěřivost (zejména ta mužská, když je ve hře ego) nezná mezí.

Já na sebevraždu myslela jen proto, abych víc trpěla. Byla to jakási šachová partie s protivníkem, který tam vůbec nebyl, s Antóniem, a on o ní neměl tušení. A i když jsem vstoupila do lékárny na Boulevardu Saint-Michel, nebylo to kvůli touze zemřít, ale kvůli spaní. Myslela jsem si, že bez sedativ neusnu.

Mnohem později, to už ano. Byl den, kdy jsem si přála zemřít. Byl to den, kdy se Estrela vrátila. Přišla jen proto, aby mi vzala to poslední, co mi ještě zbylo, vzpomínku na dítě, které jsem nikdy neměla.

Dodnes se divím, že jsem hned tušila, co se mezi Antóniem a Estrelou stane. Něco, a to jsem věděla, věděla jsem to okamžitě, se pokazí, a nikdo z nás neudělá ani ten nejmenší pohyb, aby tomu zabránil. Ani Estrela, ani on, ani já. Jistota, ano, ale plná pochybností. Říkala jsem si, a to čím dál usilovněji, jak dny plynuly, že to možná byl jen klam, jen chvilkový zájem, který zůstal daleko v minulosti. Avšak mezitím ve mně už ta jistota zakořenila, jen jsem si toho nevšimla. Moje pochybnosti byly pracně vykonstruované, při jejich vyslovení jsem jim ani nevěřila. Cítila jsem proto jen mírné překvapení, smíšené s hořkým zadostiučiněním, když mi mé druhé já řeklo: „Vidíš, neříkala jsem ti to? Tak vidíš, že jsem měla pravdu." Bylo to jednou odpoledne, když mi António, aniž by se na mě podíval, zatímco hledal v zásuvce

stolu cosi, co stejně nikdy nenašel, oznámil: „Včera přijela Estrela Vale. Právě jsem ji potkal v centru. Vrátila se natrvalo."

„Jediné, co nechápu, je, proč ti o ní pověděl," řekla mi mnohem později Lúcia, má kamarádka, kterou jsem měla odjakživa (a navždy, jak jsem si myslela). Lúcia znala Antónia jen letmo. Pro ni to *byl nějaký muž,* pro mě *António.* V tom byl rozdíl. Byl zamilovaný do Estrely, to jsem poznala už tehdy, během té pařížské noci. Chtěl ji jen pro sebe, a zároveň chtěl být jediným pro ni, což jsem pochopila až po delší době. Takový už byl António. Nikdy, ani jako svobodný, neměl ženu, do které by se nezamiloval nebo ji už nemiloval. Nedokázal by to.

Tehdy jsme žili v prvním patře na Avenue de Berne, v bytě, který zařídil Antóniův otec. Zatímco jsme byli pryč, zaplnil jej se svým vybraným nevkusem kýčovitými dekoracemi. Sám ještě z Gouveie nedorazil, ale jeho pokoj na konci dlouhé chodby už čekal, zatím prázdný, jen s obrovskou fotografií jeho ženy v životní velikosti zavěšenou na zdi.

Pozvala jsem Estrelu na večeři, a už ten večer se všechny mé pracně vykonstruované pochybnosti rozplynuly před jasným důkazem. António už nedokázal své city skrývat a kdo ví, možná je ani skrývat nechtěl. Estrela se posadila do křesla, své útlé ohebné tělo uhlazeně vsunula mezi polstrované opěrky, vždycky s hlavou rovně vztyčenou a rty pootevřenými, zatímco pouze naslouchala. V zásobě měla spoustu historek, takový ten druh novinek, který Antónia obvykle znervózňoval. Tentokrát se ale zdálo, že ho naopak baví. Nevšimli jsme si snad, že Costa se zasnoubil s Jandirou? Zrovna odjížděl do Brazílie, samozřejmě. Její otec byl prý velmi bohatý, vlastnil továrny kdoví na co... António by si nikdy nemyslel, že Costa se nechá takhle ovlivnit penězi.

„Ale Jandira..."

„Hele, Jandira! Ta je přece úplně mimo, nemá všech pět pohromadě. A mezi námi, Costa taky není žádný génius..."

António se smál. Byl Costův přítel, ale smál se Estreliným poznámkám. „No jo, Costa... Tak povídej dál, povídej! A co Simone? Co se stalo se Simone?“

Prý se zas jednou v opilosti vrátila ke Gardenalu a teď tráví hodně času s lékařem, který ji léčil, s Jean-Claudem. A Garibaldi...

António hltal každé její slovo.

Začala chodit častěji. Já je potřebovala vidět. Jejich přítomnost pro mě byla nezbytná. Při pohledu na ně jsem cítila něco zvláštního, hluboký klid.

Lúcia, která mě navštěvovala téměř denně, mi tehdy řekla bez okolků:

„Mariano, tvůj manžel tě podvádí.“

„Podvádí... jak ohavně řečeno. António mě nikdy nechtěl podvádět. Ještě mi neřekl všechno, protože já sama jsem se nepříjemnému rozhovoru vyhýbala Jen proto.“

„A jsi rozhodnutá vyhýbat se tomu dál“

„Předpokládám, že ano. Čekám, až mi to António vysvětlí.“

„Tak to si počkáš.“

„Bylo by to skvělé, kdyby to udělal. A jsem si téměř jistá, že ta slova přijdou.“

Lúcia nechápavě svraštila čelo.

„A ty ji ještě zveš, tu velkou...“

Zarazila se na počátku sprostého slova, stejně jako se v životě vždy zarazila na počátku všeho, co jí připadalo nevhodné.

„Ty ji zveš, aby se vrhla na TVÉHO MANŽELA? VE TVÉM DOMĚ?“

Znechuceně mluvila velkými písmeny. Lúcia měla až středověký smysl pro vlastnictví. Měla strýce hraběte, sice zbankrotovaného, ale možná to bylo tím. Mnohokrát jsem se jí snažila vysvětlit, že její pohled je přehnaný, ale Lúcia mě nechtěla, nebo nemohla pochopit. Myslím, že nemohla. Už jako malá dostala od matky soubor neomylných tvrzení, který jednou předá svým dětem, obohacený o názory manžela.

Jak se asi má Lúcia v současnosti? Už tehdy to s ní vypadalo slibně. Pro ni byl *můj* manžel mužem, který mi patřil tělem i duší, a *můj* dům nedobytnou pevností, odkud jsem mohla házet kameny nebo lít vroucí olej na případné útočníky. Chudák Lúcia si nevšimla, že přivlastňovací zájmeno je většinou pouhou ozdobou.

Jeli jsme na víkend do Gouveie, protože Antónioův otec se necítil dobře. Nakonec to nebylo nic vážného, už jsme ho zastihli mimo lůžko, pracoval jako vždy a trápilo ho, že olivovníky málo kvetou. Počasí bylo krásné, šli jsme se projít. António, už nevím proč, možná jen aby nemusel mluvit, aby využil hodiny, které bylo třeba něčím zaplnit, se rozhodl fotit. Pamatuji si, že jsem se opřela o strom a ruce mi klouzaly po kmeni. Ozvalo se cvaknutí a já se zachvěla.

„Je konec," řekla jsem a svěsila ruce.

„Jaký konec?" zeptal se nejistě.

„Nevím, něčeho. Dívala jsem se na tebe a cítila jsem se dobře. Dobře, navzdory všemu. Pak jsi spustil fotoaparát a my oba, ty i já, jsme změnili pózu. Zdánlivě nás k tomu nic nenutilo..."

„To je taky nápad! To se muselo stát. Nemohli jsme tak přece zůstat navěky."

Odpověděla jsem: „Ne, to opravdu nemohli."

António se přiblížil.

„Poslouchej, Mariano... Už dlouho ti to chci říct... jak to jen vysvětlit... Ale je to těžké, Mariano. Nikdy jsem si nemyslel, že to bude tak těžké. Dívám se na tebe a nemůžu... Možná je to tak lepší... Určitě je to lepší..."

„Vím, o co jde."

Zazněl můj hlas a netřásl se. Možná zněl příliš suše, možná příliš hlasitě, ale jinak jsem to říct nemohla. António chvíli mlčel, pak pokračoval:

„Myslel jsem si, že to víš. Že je nemožné, abys to nevěděla."

„Je to tak přirozené, že?"

„Ano."

Bylo to těžké. Nikdy si nemyslel, že to bude tak těžké. Musela jsem mu pomoci, jinak by v mém vztahu k sobě samé, už tak napjatém, vznikla trhlina.

„Víš, António, souhlasím se vším, co chceš."

Dnes se cítím klidná, a proto znovu píšu sama sobě. Kdo jiný by mě poslouchal? Kdo, když můj život je prázdný, bez Antónia, bez Luíse, bez Lúcie, mé přítelkyně navždy... Navždy... Jaké iluze jsem měla! Prázdný dokonce i bez takových těch vedlejších postav, které přijdou, řeknou svou větu a zase odejdou, a přesto jsou tak potřebné.

Kolem mě je jen smrt, den ode dne bližší, a tichý dům. Dům tichých zvuků. Ticho starého, nakřáplého, monotónního hlasu paní domácí, která si večer povídá se sousedkami o jiných sousedkách, o výšivkách a služkách (jsou to nepřátelé, které máme za dveřmi, paní Glório!), o autech projíždějících ulicí, o ženách prodávajících zeleninu nebo ryby. Někdy je to ticho, jindy zvuky, které nechci slyšet, protože už nejsou moje. Už dávno mi nepatří. Patří těm druhým, těm, kteří jsou ještě naživu. Zavírám okno, schovávám hlavu pod polštář, jen abych je nevnímala. Abych byla sama. A taky abych mohla plakat a cítit se opravdu nešťastná. V tu chvíli jako bych dosáhla vrcholu hory, a právě proto se cítím klidná, připravená na sestup. Jsou dny, kdy naopak vyjdu na balkon a pozoruji lidi. Už znám holiče, co tráví dny před svým „Módním holičstvím", opaluje se nebo se podle počasí schovává do stínu. Stařenku s kočkou, která se vždy usměje, když mě vidí. Krásnou dívku z vedlejšího domu, která občas odjíždí autem s plešatým pánem velmi seriózního vzhledu. Děti, co si po škole hrají na chodníku. Když je vidím, když slyším jejich mladé hlásky, zavřu okno a vracím se zpět do svého života, který je jen můj a odehrává se v mém pokoji.

Roky, kolik let? Kolik let jsem se snažila utéct před samotou, která mě děsila už jen myšlenkou. Trávila jsem čas vírou

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázku z knihy Tolik lidí, Mariano Nevyřčená slova**.**
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.